FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI
ILMIY-METODIK JURNAL
ISSN 3093-8694 ◆ saen.uz
2026-yil
10 (2)-son

UDK: 373.2:305

Shokirova Hilola Abduraxmon qizi,
Innovatsion texnologiyalar universiteti “Maktabgacha ta’lim” kafedrasi dotsenti,
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

GENDER YONDASHUV ASOSIDA TARBIYACHILARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING XORIJIY VA MAHALLIY TAJRIBASI

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tizimida bo‘lajak tarbiyachilarni gender yondashuv asosida kasbiy faoliyatga tayyorlashning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Xorijiy mamlakatlar, jumladan, Finlyandiya, Yaponiya va Rossiya tajribasi hamda O‘zbekiston ta’lim tizimida gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan islohotlar o‘rganiladi. Gender kompetentlikni rivojlantirish, bolalarda ijtimoiy stereotiplarning shakllanishini kamaytirish va ta’lim jarayonida teng imkoniyatlarni yaratish masalalariga alohida e’tibor qaratiladi. Qiyosiy tahlil asosida bo‘lajak tarbiyachilarni kasbiy tayyorlash jarayoniga gender yondashuvni integratsiya qilish, o‘quv dasturlarini takomillashtirish va pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: gender yondashuv, maktabgacha ta’lim, bo‘lajak tarbiyachi, kasbiy tayyorgarlik, gender kompetentlik, gender tenglik, ijtimoiy stereotiplar, inklyuziv ta’lim.

ОПЫТ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН И УЗБЕКИСТАНА В ПОДГОТОВКЕ ВОСПИТАТЕЛЕЙ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ ГЕНДЕРНОГО ПОДХОДА

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты подготовки будущих воспитателей дошкольных образовательных организаций на основе гендерного подхода. Анализируются особенности опыта зарубежных стран, включая Финляндию, Японию и Россию, а также реформы системы образования Узбекистана, направленные на обеспечение гендерного равенства. Особое внимание уделяется развитию гендерной компетентности педагогов, предупреждению формирования социальных стереотипов у детей и созданию равных образовательных возможностей. На основе сравнительного анализа предлагаются рекомендации по интеграции гендерного подхода в профессиональную подготовку будущих воспитателей, совершенствованию образовательных программ и повышению профессиональной компетентности педагогических кадров.

Ключевые слова: гендерный подход, дошкольное образование, будущий воспитатель, профессиональная подготовка, гендерная компетентность, гендерное равенство, социальные стереотипы, инклюзивное образование.

FOREIGN AND LOCAL EXPERIENCE IN PREPARING EDUCATORS FOR PROFESSIONAL PRACTICE BASED ON A GENDER APPROACH

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of preparing future preschool educators for professional practice through a gender-responsive approach. It analyses educational experiences in Finland, Japan, and Russia alongside reforms aimed at promoting gender equality in Uzbekistan’s education system. Particular

attention is given to developing educators' gender competence, reducing the formation of social stereotypes among young children, and ensuring equal educational opportunities. Based on a comparative analysis, the article proposes recommendations for integrating gender-responsive principles into teacher education programmes, improving curricula, and strengthening educators' professional competence.

Keywords: gender approach, preschool education, future educators, professional preparation, gender competence, gender equality, social stereotypes, inclusive education.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilganlik, teng imkoniyatlar va inklyuzivlik tamoyillarini ta'minlash muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim davrida bolalarning dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari, o'ziga bo'lgan ishonchi va atrofdagilarga munosabati shakllana boshlaydi. Ushbu davrda oila va ta'lim muassasasidagi tarbiyaviy muhit bolalarning o'z imkoniyatlarini anglashi, o'zaro hamkorlik qilishi va jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni tushunishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ta'lim-tarbiya jarayonida gender yondashuvni hisobga olish dolzarb pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Gender yondashuv ta'lim jarayonida o'g'il va qiz bolalarning individual qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olish, ularning imkoniyatlarini jinsga oid stereotiplar bilan cheklamaslik hamda teng rivojlanish sharoitlarini yaratishni nazarda tutadi. Mazkur yondashuv bolalarning o'yin, muloqot, ijodkorlik va bilish faoliyatida erkin ishtirok etishiga, o'z qobiliyatlarini namoyon qilishi va boshqalarning fikrini hurmat qilishiga yordam beradi. Shuningdek, u bolalarda o'zaro hurmat, hamkorlik, adolat va bag'rikenglik kabi ijtimoiy fazilatlarni rivojlantirish uchun muhim shart-sharoit yaratadi.

Gender yondashuvni samarali amalga oshirish, avvalo, tarbiyachining kasbiy tayyorgarligi va gender kompetentligiga bog'liq. Tarbiyachi mashg'ulotlarni rejalashtirish, o'yin materiallarini tanlash, bolalar bilan muloqot qilish va ularning faoliyatini baholash jarayonida tenglik tamoyillariga amal qilishi lozim. Masalan, bolalarning o'yinchoqlar, kasblar, ijodiy mashg'ulotlar yoki jamoaviy faoliyatni tanlashiga jinsiga qarab cheklov qo'ymaslik, har bir bolaning qiziqishi va qobiliyatini qo'llab-quvvatlash muhimdir. Aks holda, kundalik pedagogik amaliyotda an'anaviy stereotiplar bilvosita mustahkamlanishi va bolalarning shaxsiy rivojlanish imkoniyatlari cheklanishi mumkin.

Bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida gender yondashuvni o'rgatish faqat nazariy bilimlarni berish bilan cheklanmasligi kerak. Talabalar gender stereotiplarini aniqlash, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, bolalar bilan tenglik tamoyillariga asoslangan muloqot o'rnatish va inklyuziv ta'lim muhitini tashkil etish bo'yicha amaliy ko'nikmalarga ham ega bo'lishlari zarur. Shu jihatdan oliy ta'lim muassasalarida gender kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan maxsus mashg'ulotlar, muammoli vaziyatlar tahlili, rolli o'yinlar va pedagogik amaliyot imkoniyatlaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega.

Xorijiy mamlakatlarda gender tenglik masalalarini pedagogik ta’limga integratsiya qilish bo‘yicha turli yondashuvlar shakllangan. Xususan, Skandinaviya mamlakatlarida bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish, mustaqil tanlovini qo‘llab-quvvatlash va ta’lim muhitidagi stereotiplarni kamaytirishga e’tibor qaratiladi. AQSh va boshqa davlatlarda esa teng imkoniyatlarni ta’minlash, o‘quv materiallaridagi gender tasvirlarini tahlil qilish hamda pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar qo‘llaniladi. Ushbu tajribalarni o‘rganish O‘zbekiston maktabgacha ta’lim tizimi uchun samarali pedagogik yechimlarni aniqlash imkonini beradi.

O‘zbekistonda ham gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan huquqiy va tashkiliy islohotlar mazkur yo‘nalishni takomillashtirish uchun muhim asos yaratmoqda. Xususan, xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni kafolatlashga oid qonunchilik va 2030-yilgacha gender tenglikka erishish strategiyasi ta’lim tizimida teng imkoniyatlarni kengaytirish, pedagoglarning bilim va ko‘nikmalarini takomillashtirish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda milliy qadriyatlar va mahalliy pedagogik tajribani zamonaviy ta’lim tamoyillari bilan uyg‘unlashtirish talab etiladi.

Shu nuqtayi nazardan, gender yondashuv asosida bo‘lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning xorijiy va mahalliy tajribasini o‘rganish, mavjud yondashuvlarning imkoniyatlarini aniqlash va ularni amaliyotga tatbiq etish yo‘llarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Maqolaning maqsadi — xorijiy va mahalliy tajribani qiyosiy tahlil qilish hamda gender yondashuv asosida bo‘lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish bo‘yicha pedagogik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

MAVZU BO‘YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Gender yondashuv asosida pedagoglarni tayyorlash masalasi pedagogika, psixologiya va ijtimoiylashuv nazariyalari bilan uzviy bog‘liq. Mazkur yo‘nalishda olib borilgan tadqiqotlar ta’lim muhitining bolalarda ijtimoiy tasavvurlar, qadriyatlar va xulq-atvor shakllanishiga ta’sirini o‘rganishga qaratilgan. Ushbu ilmiy qarashlar gender kompetentligini rivojlantirish, ta’lim jarayonida teng imkoniyatlarni ta’minlash va bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olishning nazariy asoslarini belgilashga yordam beradi.

J. Bagicheva va boshqa tadqiqotchilar tomonidan ilgari surilgan yondashuvlarda pedagoglarning kasbiy tayyorgarligida gender omillarini hisobga olish muhimligi ta’kidlanadi. Bunda tarbiyachining shaxsiy qarashlari, muloqot madaniyati, kasbiy pozitsiyasi va bolalarga munosabati ta’lim-tarbiya jarayonining mazmuniga ta’sir ko‘rsatuvchi omillar sifatida qaraladi. Tarbiyachining o‘g‘il va qiz bolalarga nisbatan munosabati, vazifalarni taqsimlashi hamda ularning qobiliyatlarini baholashi bolalarning o‘z imkoniyatlariga bo‘lgan ishonchiga ta’sir qilishi mumkin. Shu bois pedagogik tayyorgarlik jarayonida bo‘lajak mutaxassislarning

o‘z qarashlarini tahlil qilish va stereotipik yondashuvlarni anglash ko‘nikmalarini shakllantirish zarur.

L.N. Nadolinskaya gender yondashuvni ta’lim jarayoniga joriy etishning tenglik, hamkorlik va bag‘rikenglikni shakllantirishdagi ahamiyatiga e’tibor qaratadi. Ushbu yondashuv o‘g‘il va qiz bolalarning ta’lim faoliyatida teng ishtirok etishini ta’minlash, ularning shaxsiy qiziqishlari va qobiliyatlarini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi. L.V. Shtylevaning qarashlarida esa gender sotsializatsiyasiga ta’sir ko‘rsatuvchi pedagogik muhitni o‘rganish, ta’limiy faoliyat shakllarini takomillashtirish va ushbu jarayonni samarali tashkil eta oladigan pedagoglarni tayyorlash zarurligi muhim o‘rin tutadi.

T.A. Repinaning bolalarning jinsiy-rol sotsializatsiyasiga oid tadqiqotlari maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy rollar haqidagi tasavvurlar shakllanishini o‘rganish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalishdagi tadqiqotlar bolalarning oila, ta’lim muassasasi va ijtimoiy muhit ta’sirida turli xulq-atvor namunalarini o‘zlashtirishini tushunishga yordam beradi. Shu nuqtayi nazardan, tarbiyachilar bolalarning qiziqishlarini jinsiga qarab baholamasligi, balki ularning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olishi lozim.

F.R. Qodirova, Sh.Q. Toshpo‘latova va M.N. A’zamovaning maktabgacha pedagogikaga oid ishlari bolalarni rivojlantirish va tarbiyalashning umumiy pedagogik asoslarini yoritadi. Ushbu asarlarda maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ta’lim-tarbiya jarayonini maqsadli tashkil etish hamda rivojlantiruvchi muhit yaratish masalalari muhim o‘rin egallaydi. Bu tamoyillar gender yondashuvni maktabgacha ta’lim amaliyotiga tatbiq etishda ham metodologik ahamiyatga ega.

S.O. Sharifzodaning bo‘lajak o‘qituvchilarni gender yondashuv asosida ijtimoiylashtirishga doir tadqiqoti pedagogik kadrlarni kasbiy faoliyatga tayyorlash masalasining dolzarbligini ko‘rsatadi. Ushbu yondashuv bo‘lajak pedagoglarda ijtimoiy mas’uliyat, tenglik tamoyillariga hurmat va kasbiy faoliyatda insonparvarlik qadriyatlariga amal qilish ko‘nikmalarini shakllantirish zarurligini asoslaydi.

Xorijiy tajribaga oid qarashlarda, ayniqsa, Skandinaviya mamlakatlarida gender tenglikni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish, bolalarning mustaqil tanlovini qo‘llab-quvvatlash va stereotiplardan xoli muhit yaratishga alohida e’tibor beriladi. Yaponiya tajribasi esa gender yondashuvni ta’limga joriy etishda milliy madaniyat, an’anaviy qarashlar va pedagoglarning tayyorgarligini hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi. Ushbu tajribalar turli mamlakatlarda gender tenglikni ta’minlash usullari bir xil bo‘lmasa-da, pedagogning kasbiy kompetentligi va ta’lim muhitining ahamiyati umumiy omil ekanini anglatadi.

O‘zbekistonning gender tenglikka oid huquqiy hujjatlari ham mazkur masalaning muhim tashkiliy asosini tashkil etadi. Xususan, 2019-yilda qabul qilingan xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlariga oid qonun va 2030-yilgacha gender tenglikka erishish strategiyasi ta’lim sohasida teng imkoniyatlarni kengaytirishga yo‘naltirilgan. Ushbu hujjatlar pedagogik kadrlar

tayyorlashda gender masalalariga e’tibor qaratish, ta’lim mazmunini takomillashtirish va teng huquqlilik tamoyillarini mustahkamlash uchun muhim asos bo‘lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili gender yondashuv asosida bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash nafaqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish, balki ularni pedagogik vaziyatlarda qo‘llash, stereotiplarni tanqidiy tahlil qilish va teng imkoniyatlarga asoslangan ta’lim muhitini yaratish ko‘nikmalarini rivojlantirishni ham talab etishini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, xorijiy tajribani O‘zbekiston sharoitiga moslashtirishda milliy qadriyatlar, maktabgacha ta’limning o‘ziga xos xususiyatlari va bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy ehtiyojlarini hisobga olish zarur.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot qiyosiy-tahliliy va nazariy yondashuvlar asosida tashkil etildi. Uning metodologik asosini ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, xorijiy va mahalliy tajribani taqqoslash, huquqiy-me’yoriy hujjatlarni o‘rganish hamda pedagogik xulosalarni umumlashtirish tashkil etdi.

Birinchi bosqichda gender yondashuv, gender kompetentlik va bolalarning ijtimoiylashuviga oid ilmiy qarashlar tahlil qilindi. Ikkinchi bosqichda Finlyandiya, Yaponiya va Rossiya tajribasining ayrim xususiyatlari O‘zbekistonda gender tenglikni ta’minlashga qaratilgan yondashuvlar bilan qiyoslandi. Uchinchi bosqichda bo‘lajak tarbiyachilarni kasbiy tayyorlashni takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tahlilda quyidagi mezonlarga e’tibor qaratildi:

pedagogik ta’lim dasturlarida gender masalalarining yoritilishi;

tarbiyachilarning gender kompetentligini rivojlantirish imkoniyatlari;

maktabgacha ta’lim muhitida teng imkoniyatlarning ta’minlanishi;

bolalarda gender stereotiplarining shakllanishini kamaytirishga qaratilgan pedagogik usullar;

milliy qadriyatlar va zamonaviy ta’lim tamoyillarining uyg‘unligi.

Mazkur tadqiqot nazariy va qiyosiy tahlil xususiyatiga ega bo‘lib, unda yangi empirik tajriba natijalari keltirilmagan. Shu sababli xulosalar tahlil qilingan manbalar va huquqiy hujjatlar doirasida talqin qilinishi lozim.

NATIJALAR

Xorijiy va mahalliy tajribaning qiyosiy tahlili gender yondashuv asosida bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlashda bir nechta muhim yo‘nalishlarni ajratish imkonini berdi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasi

Finlyandiya tajribasi**.** Finlyandiya ta’lim tizimida tenglik, inklyuzivlik va har bir bolaning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash muhim tamoyillar hisoblanadi. Maktabgacha ta’limda bolalarning qiziqishlari va qobiliyatlarini

rivojlantirish, faoliyat turlarini jinsga qarab qat’iy cheklamaslik hamda o‘zaro hurmatga asoslangan muhit yaratishga e’tibor beriladi.

Mazkur tajriba bo‘lajak tarbiyachilarni o‘yin materiallarini tanlash, mashg‘ulotlarni rejalashtirish va bolalar bilan muloqot qilishda stereotiplardan xoli yondashuvga tayyorlash zarurligini ko‘rsatadi. Masalan, qurish-yasash, ijodiy faoliyat, texnik o‘yinlar va rolli o‘yinlarda barcha bolalar uchun teng ishtirok imkoniyatlarini yaratish muhimdir.

Yaponiya tajribasi**.** Yaponiyada gender tenglik masalalarining ta’lim siyosatidagi o‘rni bosqichma-bosqich rivojlangan. 1999-yilda qabul qilingan Gender tengligi asoslari to‘g‘risidagi qonun va ta’limga oid me’yoriy hujjatlar teng imkoniyatlar masalasining huquqiy asoslarini mustahkamlashga xizmat qilgan.

Yaponiya tajribasi gender yondashuvni ta’limga joriy etishda milliy an’analar, ijtimoiy qarashlar va pedagoglarning tayyorgarligini hisobga olish muhimligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, bolalarni kasbiy faoliyat va ijtimoiy rollar haqidagi cheklangan tasavvurlardan xoli fikrlashga yo‘naltirish zarurati mavjud.

Rossiya tajribasi**.** Rossiya pedagogik adabiyotlarida gender pedagogikasi, gender sotsializatsiyasi va ta’lim muhitidagi stereotiplar masalalari o‘rganilgan. Tadqiqotlarda gender yondashuvni pedagogik tayyorgarlik mazmuniga kiritish, o‘quv materiallarini tahlil qilish va ta’lim muassasasidagi norasmiy munosabatlarga e’tibor berish muhimligi qayd etiladi.

Bu tajribadan kelib chiqadigan muhim xulosa shuki, tenglik faqat o‘quv dasturlarida tegishli mavzularni yoritish bilan ta’minlanmaydi. Tarbiyachining kundalik muomalasi, bolalarga topshiriqlar taqsimoti va ularning qobiliyatlarini baholash usullari ham tenglik tamoyillariga mos bo‘lishi kerak.

O‘zbekistonda gender yondashuvning huquqiy va pedagogik asoslari

O‘zbekistonda gender tenglikni ta’minlash davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 58-moddasida ayollar va erkaklarning teng huquqliligi hamda davlat tomonidan teng huquq va imkoniyatlarning ta’minlanishi belgilangan.

2019-yilda qabul qilingan “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonun ta’lim va boshqa sohalarda gender tenglikni ta’minlashning muhim huquqiy asoslaridan biridir. Shuningdek, “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun inson qadr-qimmati va xavfsizligini himoya qilishga qaratilgan.

O‘zbekiston Respublikasida 2030-yilgacha gender tenglikka erishish strategiyasida ta’lim sohasida teng imkoniyatlarni kengaytirish, o‘quv materiallarini gender nuqtayi nazaridan tahlil qilish va pedagoglarning xabardorligini oshirish kabi yo‘nalishlar belgilangan.

Mazkur huquqiy asoslar maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni kamsitishning oldini olish va teng ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish uchun muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, huquqiy tamoyillarning amaliyotga samarali tatbiq etilishi tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi, metodik ta’minot va ta’lim muhitiga ham bog‘liq.

Bo‘lajak tarbiyachilarning gender kompetentligini rivojlantirish yo‘nalishlari

Tahlil natijalari bo‘lajak tarbiyachilarni gender yondashuv asosida tayyorlashda quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

Birinchidan, oliy ta’lim dasturlarida gender pedagogikasi, bolalarning ijtimoiylashuvi va stereotiplarning oldini olishga oid mavzularni yoritish lozim.

Ikkinchidan, talabalarda gender stereotiplarini aniqlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish zarur. Buning uchun pedagogik vaziyatlar, muammoli topshiriqlar, guruhli muhokamalar va amaliy mashg‘ulotlardan foydalanish mumkin.

Uchinchidan, pedagogik amaliyot davomida talabalar bolalar faoliyatini kuzatish, o‘yin va mashg‘ulotlarni teng imkoniyatlar asosida tashkil etish hamda o‘z faoliyatini tahlil qilishga o‘rgatilishi kerak.

To‘rtinchidan, oila bilan hamkorlikni rivojlantirish muhim. Ota-onalar bilan suhbatlar, maslahatlar va qo‘shma tadbirlar orqali bolalarning qobiliyatlari va qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan yagona pedagogik yondashuvni shakllantirish mumkin.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari gender yondashuv asosida bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlashni faqat nazariy bilimlarni berish bilan cheklab bo‘lmasligini ko‘rsatadi. Tarbiyachi gender tenglik tamoyillarini tushunishi bilan birga, ularni kundalik pedagogik faoliyatda qo‘llay olishi lozim.

Finlyandiya tajribasi teng imkoniyatlar va bolalarning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatsa, Yaponiya tajribasi pedagogik yondashuvlarni milliy va ijtimoiy sharoitlarni hisobga olgan holda joriy etish muhimligini anglatadi. Rossiya ilmiy adabiyotlarida yoritilgan gender pedagogikasi esa ta’lim muhitidagi rasmiy va norasmiy munosabatlarni birgalikda tahlil qilish zarurligini ta’kidlaydi.

Ushbu tajribalarni O‘zbekiston sharoitiga tatbiq etishda ularni to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirish emas, balki milliy ta’lim maqsadlari, oilaviy tarbiya xususiyatlari va mahalliy ijtimoiy muhit bilan uyg‘unlashtirish muhimdir.

Gender yondashuvning amaliy samaradorligi, avvalo, tarbiyachining kundalik faoliyatida namoyon bo‘ladi. Masalan, bolalarga vazifalarni faqat jinsiga qarab taqsimlash o‘rniga ularning qiziqishlari, qobiliyatlari va rivojlanish ehtiyojlarini hisobga olish maqsadga muvofiq. O‘yinchoqlar, kitoblar va mashg‘ulotlarni tanlashda ham barcha bolalarning ishtirok etishi va o‘z imkoniyatlarini namoyon qilishi uchun sharoit yaratilishi kerak.

Shuningdek, pedagoglar bolalar o‘rtasidagi munosabatlarda kamsitish, masxara qilish yoki biror faoliyatni faqat o‘g‘il yoki qiz bolalarga xos deb ko‘rsatish ho-

latlariga e’tiborli bo‘lishlari zarur. Bunday vaziyatlarda bolalar bilan yoshiga mos suhbatlar o‘tkazish va o‘zaro hurmatni rivojlantirish muhim.

Bo‘lajak tarbiyachilarning gender kompetentligini rivojlantirishda nazariy mashg‘ulotlar, pedagogik amaliyot, vaziyatli topshiriqlar va refleksiv tahlilni birlashtirish maqsadga muvofiq. Bu jarayon talabalarning nafaqat bilimini, balki kasbiy mas’uliyati va pedagogik qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, mazkur maqolada keltirilgan xulosalar nazariy va qiyosiy tahlilga asoslangan. Taklif etilgan yondashuvlarning samaradorligini aniqlash uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlari va pedagogik oliy ta’lim muassasalarida empirik tadqiqotlar o‘tkazish zarur.

XULOSA

Xorijiy va mahalliy tajriba tahlili gender yondashuv asosida bo‘lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash maktabgacha ta’lim sifatini oshirishning muhim yo‘nalishlaridan biri ekanligini ko‘rsatadi. Mazkur yondashuv bolalarning individual qobiliyatlarini rivojlantirish, gender stereotiplarining salbiy ta’sirini kamaytirish va teng ta’lim imkoniyatlarini yaratishga xizmat qiladi.

Tadqiqot asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

gender kompetentlik bo‘lajak tarbiyachining muhim kasbiy sifatlaridan biri sifatida pedagogik ta’lim mazmunida yoritilishi lozim;

xorijiy tajribani o‘rganishda milliy qadriyatlar, ta’lim maqsadlari va mahalliy sharoitlarni hisobga olish zarur;

gender yondashuv ta’lim dasturlari bilan bir qatorda kundalik pedagogik muloqot, o‘yin faoliyati va bolalarga munosabatda ham namoyon bo‘lishi kerak;

pedagogik amaliyot, vaziyatli topshiriqlar, refleksiya va oila bilan hamkorlik tarbiyachilarning gender kompetentligini rivojlantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, bo‘lajak tarbiyachilarni gender yondashuv asosida tayyorlash nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar va kasbiy qadriyatlarni uyg‘unlashtirishni talab etadi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda amaliy metodikalarni ishlab chiqish, pedagogik tayyorgarlik darajasini baholash mezonlarini takomillashtirish va taklif etilgan yondashuvlarni tajriba-sinov ishlari orqali tekshirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasida 2030-yilgacha gender tenglikka erishish strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati, 2021.

2. O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq va imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni. 2019-yil 2-sentabr, O‘RQ-562-son.

3. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023. – 58-modda.

4. O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. 2019-yil 2-sentabr, O‘RQ-561-son.

5. Salnikova, Yu. N. Технология развития профессиональной компетентности бакалавров педагогического образования в области гендерного воспитания детей дошкольного возраста // Гендерный подход в гуманитарных исследованиях / под ред. А. Ю. Нагорновой. – Ульяновск, 2016.

6. Sayidahmedova, N. Ayollar ta’limi va ijtimoiy faolligini oshirish masalalari // O‘zbekiston Fanlar akademiyasi axborotnomasi. – 1994. – № 2. – B. 45–49.

7. Repina, T. A. Проблема полоролевой социализации детей. – Москва: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004.

8. Bujigeeva, M. Yu. Гендерные особенности детей на начальном этапе обучения // Педагогика. – 2002.

9. Qodirova, F. R., Toshpo‘latova, Sh. Q., & A’zamova, M. N. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Tafakkur, 2019.

10. Sharifzoda, S. O. Bo‘lajak o‘qituvchilarni gender yondashuv asosida ijtimoiylashtirishga yo‘naltirilgan kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashga oid nazariy yondashuvlar // Молодые ученые. – 2024. – № 1(18). – B. 10–15.